

Rada programowa

Laszlo Csaba
Central European University, Węgry

Marian Gorynia
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska

Joze Gricar
University of Maribor, Słowenia

Wiesław M. Grudzewski
Polska Akademia Nauk, Polska

Waldemar Karwowski
University of Central Floryda, USA

Kazimierz Kuciński
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Polska

Elżbieta Mączyńska
Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Polska

D. Mario Nuti
Sapienza University of Rome, Włochy

Vitalija Rudzkiene
University of Vilno, Litwa

Roman Sobiecki
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Polska

Israel Spiegler
Tel-Aviv University, Izrael

Keijo Virtanen
University of Turku, Finlandia

Redaktor statystyczny

Zbigniew Strzelecki
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Redaktor naczelny

Andrzej Herman

Zespół redakcyjny

Alicja Kołodko
redaktor tematyczny, zastępca redaktora naczelnego

Ryszard Ginalski redaktor
Miroslaw Makowski opracowanie graficzne

Adres redakcji

Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie
Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie
budynek M, pok. 111
02-513 Warszawa
ul. Madalińskiego 6/8
tel./fax: (0-22) 564 92 36
redakcja@przedsiębiorstwo.waw.pl

Prenumerata

Nella Mamos-Sutkowska
tel./fax: (0-22) 564 92 36
e-mail: nmamos@sgh.waw.pl
www.przedsiębiorstwo.waw.pl

Dystrybucja

Ofcyna Wydawnicza
Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie
02-554 Warszawa; al. Niepodległości 164
tel. (0-22) 564 94 77; fax: (0-22) 564 86 86
www.wydawnictwo.waw.pl

Liczba punktów do oceny parametrycznej jednostek naukowych – 6.

Materiałów niezamówionych redakcja nie zwraca. Redakcja nie płaci honorariów. W tekstach publikowanych zastrzega sobie prawo do skrótów, zmian tytułów, adriastacji. Artykuły są zatwierdzone do publikacji po uzyskaniu pozytywnych recenzji.

Copyright by
Szkoła Główna Handlowa
w Warszawie, Kolegium
Nauk o Przedsiębiorstwie

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, przedrukowywanie i rozpowszechnianie całości lub fragmentów niniejszej publikacji bez zgody wydawcy jest zabronione.

Nakład: do 3000 egzemplarzy

Druk i oprawa:
Agencja Reklamowo-
-Wydawnicza
Arkadiusz Grzegorzczak
ww.grzeg.com.pl

Na okładce zmodyfikowane zdjęcie z kolekcji Digital Vision

Tomasz Sobczak

Z historii nauki o przedsiębiorstwie w Polsce

W naukach o zarządzaniu w Polsce obserwuje się malejące zainteresowanie przeszłością tej dziedziny nauki, a zwłaszcza dziejami jej poszczególnych dyscyplin. W wielu pracach nie wspomina się o historii rozwoju naszych nauk. Także w opracowaniach z zakresu nauki o przedsiębiorstwie ich autorzy z reguły piszą o dorobku myśli zachodniej, pomijając dorobek polskich przedstawicieli.

Taka konwencja pisania, zwłaszcza podręczników akademickich, niekorzystnie wpływa na poziom wiedzy o ewolucji nauk o zarządzaniu w naszym środowisku. Warto więc przypomnieć dorobek naukowy i dydaktyczny sprzed 1950 r., którego zakres przedmiotowy można powiązać z zagadnieniami współczesnej nauki o przedsiębiorstwie.

Na podstawie moich wcześniejszych badań nad instytucjonalizacją nauk ekonomicznych i nauk o zarządzaniu^{20, 21)}, a także innych opracowań z zakresu tak myśli ekonomicznej¹³⁾, jak i myśli organizatorskiej^{1, 6, 8, 11)} ustaliłem, że w wyższym szkolnictwie ekonomicznym okresu międzywojennego oraz lat 1945-1950 prowadzono liczne wykłady, poświęcone nauce o przedsiębiorstwie i ukazało się kilka opracowań.

Analiza treści większości opracowań akademickich wskazuje, że w Polsce naukę o przedsiębiorstwie uprawiali już badacze poprzednich pokoleń, których dorobek naukowy mieści się w nurcie zainteresowań współczesnych nauk o

zarządzaniu (m.in. teorii organizacji, historii myśli organizatorskiej, zarządzania przedsiębiorstwem i zwłaszcza ekonomiki przedsiębiorstwa).

W podręcznikach akademickich

Badaniu poddano treści wybranych podręczników akademickich, w których tytule zawarto terminy nauka o przedsiębiorstwie lub nauka o organizacji. Należy podkreślić, że podręczniki do nauki o organizacji to efekt najnowszego trendu, łączenia treści przedmiotów nauki o przedsiębiorstwie i teorii organizacji. Część środowiska nauk o zarządzaniu⁹⁾ taki sposób integracji nie do końca akceptuje. Do badań wybrano podręczniki wydane w latach 2000-2011, opracowane przez naukowców z Warszawy, Krakowa, Wrocławia, Torunia, Szczecina i Lublina. Celem analizy wybranych prac była identyfikacja w ich treści wiedzy o powstaniu nauki o przedsiębiorstwie w Polsce, i/lub dorobku osób uczestniczących w tym procesie.

Przykładem ujęcia rozwoju nauki o przedsiębiorstwie w perspektywie historycznej, w którym pomija się wkład jej polskich przedstawicieli, są m.in.: praca środowiska naukowego Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie SGH¹²⁾, opracowanie zespołu pracowników Instytutu Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego¹⁴⁾, praca wybitnego przedstawiciela nauk o zarządzaniu Stanisława Sudoła²³⁾, czy praca zbiorowa pod redakcją Marka Brze-

zińskiego z Lublina²⁴). Na tle tych prac pozytywnie wyróżniają się dwie pozycje: *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie* pod redakcją Jana Lichtarskiego¹⁵) i *Nauka o organizacji* Barbary Kożuch⁷).

W podręczniku wrocławskiego ośrodka nauk o zarządzaniu, w części poświęconej powstaniu nauki o przedsiębiorstwie której autorem jest Ber Haus, uważny czytelnik dowiadyuje się, że w Polsce już przed II wojną światową *nauczano ekonomii jednostkowej w wyższych uczelniach ekonomicznych. Jako jednego z jej twórców należy wymienić A. Krzyżanowskiego [1919]. Po tej wojnie aż do ostatnich lat nauczano ekonomiki i organizacji przedsiębiorstwa, która traktowała o przedsiębiorstwie w ogóle, chociaż głównie o przemysłowym*⁴). Dalej czytamy: *Dopiero w ostatnich latach pojawiła się tendencja do ukonstytuowania się odrębnej dyscypliny naukowej pod nazwą: nauka o przedsiębiorstwie. Jej rodowód tkwi jednak w ekonomice przedsiębiorstwa*⁴). W tym miejscu należy nadmienić, że ten fragment Haus opracował na podstawie tekstu Jerzego Rokity – *W sprawie paradygmatu nauki o przedsiębiorstwie*¹⁸).

Kożuch opisując wkład naszych przedstawicieli w kształtowanie myśli organizatorskiej, zwróciła uwagę na kilka prac m.in. Stanisława Bieńkowskiego, Edwina Hauswalda, Eugeniusza Porębskiego, w których omówione zostały niektóre zagadnienia badane przez współczesną naukę o przedsiębiorstwie⁷). Szkoda, że informacje ograniczają się do podania autorów, tytułów i roku wydania, bez omówienia na czym ten wkład polegał (takie ujęcie uzupełnia Kożuch informacją o opracowaniach *explicite* z zakresu historii myśli organizatorskiej, m.in. Marcina Bielskiego¹), Witolda Kieżuna⁶), Leszka J. Krzyżanowskiego⁸), Zbigniewa Martyniaka¹¹).

Podzielałam opinię Hausa⁴), że rodowodu nauki o przedsiębiorstwie należy poszukiwać w ekonomice przedsiębiorstwa

oraz uwzględniając ustalenia Rokity¹⁸) i Sudoła²²), wyrażone w 1988 r., że jest ona nową nazwą ekonomiki przedsiębiorstwa – określa wkład polskich teoretyków i/lub praktyków właśnie w rozwój tej dyscypliny, zajmującej się całością praw i zasad rządzących życiem przedsiębiorstwa, a mających wpływ na jego efektywność.

Uważna lektura wybranych prac reprezentantów polskiej myśli organizatorskiej, które ukazały się do 1950 r. wskazuje, że obok cennych i wartościowych zaleceń w zakresie wdrażania naukowej organizacji, zawierają one także wiedzę z ekonomiki przedsiębiorstw przemysłowych.

Przedsiębiorstwo w edukacji wyższej do 1939 roku

W pracy z 1935 r. Edwina Hauswalda, jednego z najwybitniejszych przedstawicieli naukowej organizacji w Polsce, znajdujemy liczne zagadnienia, które współcześnie współtworzą treści programowe nauki o przedsiębiorstwie⁵). Ten wybitny uczony i praktyk w swym dziele omawia m.in. zagadnienie przedsiębiorczości, schematy struktury organizacyjnej różnych przedsiębiorstw, formy handlowe i prawne prowadzenia działalności (formy ustrojowe przedsiębiorstw), organizacyjne, związki przedsiębiorstw, czynnik ludzki w przedsiębiorstwie i jego wynagradzanie, motywowanie, oraz zagadnienie racjonalnej organizacji i administracji.

Na szczególną uwagę współczesnego badacza zasługuje obszerne zestawienie typowych czynności przedsiębiorcy: obserwowanie (spozostreganie), inicjatywę, studia spekulacyjne, tworzenie nowych pomysłów i projektów, wykonywanie prób i pomiarów, krytykę otrzymanych wyników, prowadzenie kalkulacji przez porównywanie kosztów założenia, wytwarzania i zbytu, organizowanie nowych przedsiębiorstw, planowe przygotowywanie metod i środków produkcji, wykonanie oparte na zdolności wykonawczej i wydawanie rozkazów, kierowanie

Tablica 1 Zestawienie działów (zagadnień) nauki o przedsiębiorstwie wg Antoniego Skowrońskiego i wybranych współczesnych badaczy

wg Antoniego Skowrońskiego	wg zespołu Jana Lichtarskiego (odpowiednie rozdziały lub podrozdziały)	wg zespołu Ireny Lichniak (odpowiednie części)
– Powstanie i rozwój przedsiębiorstwa – Typologia przedsiębiorstw przemysłowych	Przedmiot i ewolucja nauki o przedsiębiorstwie Istota i cele przedsiębiorstwa Cykl życia przedsiębiorstwa Formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstw i ich przekształcenia	Proces kształtowania się nauki o przedsiębiorstwie Cele przedsiębiorstwa i jego interesariuszy Cykl życia przedsiębiorstwa
– Organizacja przedsiębiorstwa	Potencjał i działalność gospodarcza przedsiębiorstwa Organizacja i zarządzanie w przedsiębiorstwie Podejścia przekrojowe do zarządzania przedsiębiorstwem (prezentacja wybranych ujęć)	Wewnętrzne czynniki konkurencyjności przedsiębiorstwa
– Administracja stosunków przemysłowych	Motywowanie w przedsiębiorstwie	Kapitał intelektualny przedsiębiorstwa
– Koordynacja przedsiębiorstwa	Organizacja i zarządzanie w przedsiębiorstwie Przedsiębiorstwo a rynek Współpraca przedsiębiorstwa z innymi podmiotami gospodarczymi Przedsiębiorstwo a państwo; samorząd terytorialny i środowisko europejskie Globalizacja przedsiębiorstwa	Wewnętrzne czynniki konkurencyjności przedsiębiorstwa Zewnętrzne czynniki konkurencyjności przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Nauka o przedsiębiorstwie. Wybrane zagadnienia*, I. Lichniak (red.), Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2009; *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, J. Lichtarski (red.) Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 2007; Skowroński A., *Istota i przedmiot nauki o przedsiębiorstwie*, Księgarnia Wł. Wilak w Poznaniu, Poznań 1949, s. 191-192.

całością przedsiębiorstwa, pokonywanie pojawiających się oporów i trudności, dobór i szkolenie personelu, utrzymanie zakładu i jego urządzeń w dobrym stanie, kontrolowanie zużycia (materiałów, czasu, środków, itd.), oraz inne czynności techniczne, kupieckie, prawne i społeczne⁵⁾. Zestawienie Hauswalda powinno być punktem wyjścia dla współczesnych prób zestawiania przez polskich naukowców pożądanych cech, składających się na zachowania przedsiębiorcze.

Z kolei Józef Lisak jest autorem pierwszego w polskiej nauce opracowania, w którym tak w tytule, jak i w treści znajdujemy ekonomię jednostkową¹⁰⁾. Ta praca w intencji autora miała zapoczątkować nową dyscyplinę w naukach ekonomicznych. Jak słusznie zauważa Alojzy Czech, ekonomia jednostkowa miała być przedmiotowo uniwersalną nauką o przedsię-

biorstwach, wypełniającą lukę pomiędzy teorią ekonomii społecznej, a opracowaniami monograficznymi konkretnych problemów z zakresu funkcjonowania podmiotów gospodarczych³⁾.

W 1949 r. przedstawiciel poznańskiego środowiska naukowego Antoni Skowroński wydał książkę, poświęconą teoretycznym podstawom nauki o przedsiębiorstwie – *Istota i przedmiot nauki o przedsiębiorstwie*¹⁹⁾. W tym opracowaniu autor określił działy, które powinny składać się na szczegółową naukę o przedsiębiorstwie:

1. Część ogólna (powstanie i rozwój przedsiębiorstwa, i typologia przedsiębiorstw przemysłowych).
2. Organizacja przedsiębiorstwa (wnioski z badania rynku, finansowanie, budowa, badania nad produktem, proporcja czynników i organizacja wewnętrzna).

3. Działalność przedsiębiorstw:

a) Wytwarzanie produktu

- planowanie produkcji, narady wytwórcze, kontrola materiałów (zakup, odbiór, inwentury, urządzenia),
- kontrola produkcji (rutyna, wzory, wysyłka),
- kontrola jakości produktu,
- analiza,
- urządzenia.

b) Administracja stosunków przemysłowych (kierownictwo personelem, szkolenie i wybór pracowników, strona socjalna, ocena pracy, płace).

c) Sprzedaż produktu (planowanie i kontrola sprzedaży, reklama i rozwój sprzedaży).

Kierownictwo biurem:

- kontrola biura i rachunkowości (czynności biura, wyposażenie, kontrola rachunkowa, kredyt, obliczanie kosztów, elementy klasyfikacji kosztów, koszty standardowe, koszty niezmienne i zmienne),
- plan finansowy, całkowity,
- rejestry i wzory.

4. Koordynacja przedsiębiorstwa, w tym koordynacja wewnętrzna, cele i granice koordynacji, koordynacja z ogólnym planem, dostosowywanie przedsiębiorstwa do zachodzących zmian układu, problemy najbliższej przyszłości¹⁹⁾.

Warto podkreślić, że tak Skowrońskiego, jak i współczesnych wybranych przedstawicieli nauki o przedsiębiorstwie^{12, 15)}, cechuje podobieństwo w zakresie szczegółowego przedmiotu analizowanej nauki (tablica 1).

Analiza działów nauki zaproponowanych przez Skowrońskiego i porównanie ich z zagadnieniami, które są przedmiotem współczesnej nauki o przedsiębiorstwie (talica 1), wskazuje, że jest to klasyfikacja znacznie rozleglejsza przedmiotowo. Okazuje się, że jego szczegółowy podział nauki o przedsiębiorstwie obejmuje także problematykę typową dla: rachunkowości (m.in. kontrola rachunkowa, rachunek

kosztów, kalkulacja), marketingu (m.in. badanie rynku, produkt, jakość), czy inżynierii produkcji (m.in. proces wytwarzania produktu).

Stanisław Bieńkowski jest autorem interesującego opracowania z zakresu organizacji i zarządzania. Ten wybitny przedstawiciel nauki organizacji i zarządzania w Polsce, w 1933 r. opublikował pracę *Administracja i organizacja zakładu przemysłowego*²⁾, którą po dwóch latach przedstawił jako rozprawę habilitacyjną²¹⁾. Wyniki analizy treści pozycji Bieńkowskiego dowodzą, że zagadnienia w niej omawiane w znacznej mierze odpowiadają współczesnym opracowaniom z zakresu nauki o przedsiębiorstwie. Praca zawiera następujące typowe dla nauki o przedsiębiorstwie zagadnienia:

- zadania organizacji,
- zarząd, ze szczególnym uwzględnieniem kierownictwa jednostkowego, podziału czynności oraz schematu organizacyjnego zakładu przemysłowego,
- proces organizacji pracy wytwórczej oraz czynności poszczególnych biur zakładu: handlowego, technicznego i rachunkowego oraz warsztatów,
- koszty wytwarzania i sprzedaży (kalkulacja kosztów własnych),
- planowanie pracy przez kierownictwo (m.in. wydajność pracy),
- organizacja zaopatrzenia (zamówień własnych),
- organizacja pracy wyposażenia technicznego – *narzędziarni*,
- kontrola siły roboczej (oryginalnie – robocizny), gospodarki materiałowej, wyrobów gotowych i wyposażenia technicznego,
- współpraca z odbiorcami (oferty, uzyskanie zamówień, itp.),
- podział pracy w administracji (zasady podziału i klasyfikowania pracowników, odpowiedzialność, system premiowania oraz współpraca pracowników),
- kontrola pracy biurowej, w tym pla-

nowanie, wykonanie, rachunkowość i kontrola²⁾.

O ile Hauswald, Bieńkowski, Lisak i Skowroński pojawiają się w niektórych pracach z zakresu historii myśli organizatorskiej w Polsce, o tyle inżynier Eugeniusz Porębski, popularyzator techniki i nauki w okresie międzywojennym, wymieniany jest sporadycznie. Jego praca *Organizacja małego i średniego przedsiębiorstwa przemysłowego* z 1932 r. omawia wybrane zagadnienia nauki o przedsiębiorstwie w trzech obszarach:

- 1) znaczenie trzech czynników: osób, kapitału i maszyn w nowoczesnej produkcji,
- 2) racjonalizacja przedsiębiorstwa,
- 3) planowość w zorganizowanym przedsiębiorstwie¹⁶⁾.

Sam autor pisze, że: *Celem tej książki nie jest wskazywanie jak powinno wyglądać nowe przedsiębiorstwo, lecz jak można poprawić istniejące*¹⁶⁾. Uwagę warto zwrócić na fragment, w którym Porębski pisze o czynniku ludzkim w kontekście dobrze prowadzonego przedsiębiorstwa. Jako jeden z pierwszych w literaturze polskiej wskazał, że zbyt częste zmiany pracowników to dowód na to, że osoby odpowie-

dzialne za realizację funkcji personalnej nie potrafią prawidłowo zarządzać tym aspektem działalności przedsiębiorstw. Dalej wskazuje, że pożądana harmonia i współpraca większości pracowników umożliwi *ustalenie takich słusznych stawek wynagrodzenia, i takie wyspecjalizowanie się poszczególnych pracowników, że poziom produkcji i wartość gotowego artykułu z każdym dniem polepsza się i tanieje*. Gdzie indziej czytamy, że *umiejętność przydzielania właściwej czynności danemu pracownikowi, powinna być oparta na wynikach jego długookresowej obserwacji i poznaniu jego upodobań*. W opinii Porębskiego personel *od właściciela aż do najskromniejszego robotnika, powinien stanowić sympatyzującą jedność – jakby wspólną rodzinę – czynnik ludzki*¹⁶⁾. Ustalenia Porębskiego w tym i innym przedmiocie należy uznać za ważny wkład w rozwój nauk o zarządzaniu w Polsce, w tym także nauki o przedsiębiorstwie, w kwestii m.in. roli kapitału ludzkiego w działalności gospodarczej.

Cechą charakterystyczną omówionych prac jest to, że obok aspektów naukowych, zawarto w nich wiele cennych wskazówek praktycznych. Ta cecha i powszechny po-

Tablica 2 Zestawienie nazw zajęć dydaktycznych realizowanych w wyższych uczelniach ekonomicznych w Polsce międzywojennej, w ramach których przekazywano wiedzę z zakresu nauki o przedsiębiorstwie

Akademia Handlowa w Poznaniu	Księgowość, Ogólna organizacja przedsiębiorstw, Analiza bilansów i rentowność przedsiębiorstw, Organizacja i technika przedsiębiorstw handlowych, Organizacja i technika przedsiębiorstw przemysłowych, Organizacja i technika przedsiębiorstw transportowych, Organizacja i technika bankowości, Organizacja i technika ubezpieczeń prywatnych, Zasady naukowej organizacji pracy, Analiza gospodarcza przedsiębiorstw; a także seminaria dyplomowe z organizacji i techniki przedsiębiorstw: handlowych, przemysłowych, bankowych, transportowych i ubezpieczeniowych.
Akademia Handlowa w Krakowie	Organizacja i zarząd przedsiębiorstw, Nauka organizacji pracy, Księgowość ogólna z ćwiczeniami, Księgowość szczegółowa I i II oraz seminarium z zakresu organizacji handlu.
Szkoła Główna Handlowa	Nauka o handlu, Księgowość ogólna, Księgowość szczegółowa, Bilansoznawstwo, Organizacja i technika handlu, Organizacja finansowa przedsiębiorstw, Organizacja pracy biurowej, Teoria kosztów, Organizacja i technika bankowości oraz seminarium z organizacji i administracji przedsiębiorstw (od 1939 r.).
Akademia Handlu Zagranicznego	Księgowość ogólna, Księgowość szczegółowa I i II, Bilansoznawstwo, Organizacja przedsiębiorstw przemysłowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sobczak T., *Instytucjonalizacja nauk ekonomicznych w Polsce międzywojennej*, Wydawnictwo Key Text, Warszawa 2009, s. 101-115, 235-237.

gląd, że nauka o przedsiębiorstwie jest nauką stosowaną, to jeszcze jeden powód do uznania wybranych dzieł przedstawicieli polskiej myśli organizatorskiej, jako ważne dla rozwoju nauki o przedsiębiorstwie w Polsce.

Metody edukacji o przedsiębiorstwie do 1939 r.

Ber Haus uważał, że w wyższych uczelniach ekonomicznych powinno nauczać się ekonomii jednostkowej. Jego opinia wynikała z faktu, że ekonomia jednostkowa jako przedmiot nie była wykładana w wielu szkołach (do 1939 roku), w Szkole Głównej Handlowej (do 1933 r. Wyższa Szkoła Handlowa), Akademii Handlowej w Krakowie (do 1938 r. Wyższe Studium Handlowe), Akademii Handlowej w Poznaniu (do 1938 r. Wyższa Szkoła Handlowa), czy w Akademii Handlu Zagranicznego we Lwowie (do 1937 r. Szkoła Handlu Zagranicznego). Co ważniejsze przed II wojnę światową na niektórych uczelniach ekonomicznych wykładano organizację przedsiębiorstwa i/lub organizację i technikę przedsiębiorstw handlowych, przemysłowych, bankowych, transportowych i ubezpieczeniowych. W tablicy 2 zamieszczono nazwy przedmiotów, które wykładano w wyższym szkolnictwie ekonomicznym, a które w mniejszym lub większym stopniu wpisują się w zakres zainteresowania nauki o przedsiębiorstwie.

W treściach wykładu *Nauka o handlu* – prowadzonego w Szkoły Głównej Handlowej w latach trzydziestych XX wieku – znajdujemy zagadnienia będące przedmiotem zainteresowania m.in. współczesnej nauki o przedsiębiorstwie¹⁷⁾. Należały do nich:

- ogólne wiadomości o przedsiębiorstwie (m.in. pojęcie przedsiębiorstwa, właściciel przedsiębiorstwa, zrzeszanie się i łączenie przedsiębiorstw, środki służące do realizacji celów przedsiębiorstwa, czynnik ludzki w przedsiębiorstwie,

czynnik rzeczowy w przedsiębiorstwie),

- działalność przedsiębiorstwa handlu towarowego, m.in. badanie rynku zakupu, badanie rynku zbytu, działalność przedsiębiorstwa hurtowego, działalność przedsiębiorstwa handlu detalicznego¹⁷⁾.

Student SGH na wykładzie z *Organizacji i techniki handlu* mógł zdobyć wiedzę m.in. w zakresie: struktury i techniki pracy współczesnego przedsiębiorstwa, wzrostu liczby przedsiębiorstw i ich podziału, koncentracji w handlu, postępu wiedzy handlowej, przedsiębiorstwa handlowego i jego struktury, form organizacyjnych przedsiębiorstw handlowych, oraz człowieka i pracy w przedsiębiorstwie handlowym¹⁷⁾.

W bogatym dorobku nauk o zarządzaniu wypracowanym do 1950 r. znajdujemy prace, w których analizowano liczne zagadnienia, takie jak przedsiębiorca i przedsiębiorczość, klasyfikacja przedsiębiorstw, cykl życia przedsiębiorstwa, finansowanie działalności przedsiębiorstw, motywowanie, wynagradzanie, czy organizacja pracy w przedsiębiorstwie. Wymienione zagadnienia obecnie tworzą m.in. treści programowe przedmiotu nauka o organizacji, a poprzednio nauki o przedsiębiorstwie⁹⁾.

Przywołana przez Hausa praca *Założenia ekonomiki* Adama Krzyżanowskiego, wybitnego ekonomisty, przedstawiciela liberalizmu w polskiej myśli ekonomicznej, w niewielkim stopniu omawia zagadnienia uznawane obecnie za przedmiot ekonomiki przedsiębiorstwa, a już tym bardziej nauki o przedsiębiorstwie. To dzieło, jak czytamy w opracowaniach historyków polskiej myśli ekonomicznej, stanowi znaczące osiągnięcie z zakresu teorii ekonomii¹³⁾. Zdaniem piszącego te słowa, w tekście o ewolucji nauki o przedsiębiorstwie *Założenia ekonomiki* powinny być zastąpione omówionymi wyżej dziełami Hauswalda z 1935 r., Lisaka z 1939 r.,

Skowrońskiego z 1949 r., Bieńkowskiego z 1933 r., czy Porębskiego z 1932 r.

Istnieje potrzeba rozwinięcia badań nad rozwojem nauki o przedsiębiorstwie w Polsce. Efektem realizacji takiego pro-

gramu badawczego będzie poprawa tożsamości nauki o przedsiębiorstwie, poprzez ustalenie wkładu przedstawicieli tak innych nauk, jak i specjalistów od przedsiębiorstwa, w rozwój tej dyscypliny.

Bibliografia:

1. Bielski M., *Polska myśl naukowa w dziedzinie organizacji i kierownictwa w latach 1900-1939*, „Problemy Organizacji” 1967, nr 9, s. 5-111.
2. Bieńkowski S., *Administracja i organizacja zakładu przemysłowego*, Drukarnia Karola Doroszyńskiego, Lwów 1933.
3. Czech A., *Józefa Lisaka „Ekonomia jednostkowa”. Przyczynek do dziejów nauki o przedsiębiorstwie w Polsce*, AE w Katowicach, Katowice 1999, s. 5.
4. Haus B., *Kilka słów o powstaniu nauki o przedsiębiorstwie*, [w:] *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, red. J. Lichtarski, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 2007.
5. Hauswald E., *Organizacja i zarząd. Zasady, umiejętna organizacja produkcji i pracy, administracja, dynamika kosztów*, Lwów 1935.
6. Kieżun W., *Polski wkład do nauk o zarządzaniu*, „Master of Business Administration” 1997, nr 5, s. 6-9, 36-39.
7. Kożuch B., *Nauka o organizacji*, Wydawnictwa Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009.
8. Krzyżanowski L.J., *Nauki organizacji i zarządzania w Polsce w latach 1900-1995*, Instytut Organizacji i Zarządzania w Przemysle „Orgmasz”, Warszawa 1995.
9. Lichtarski J., *Naprawmy proces kształcenia na kierunku „zarządzanie”*, „Przegląd Organizacji” 2009, nr 3, s. 3-4.
10. Lisak J., *Ekonomia jednostkowa. Nauka o przedsiębiorstwie*, Nakładem Wyższego Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych w Katowicach, Skład Główny: Gebethner i Wolff, Warszawa, Katowice 1939.
11. Martyniak Z., *Historia myśli organizatorskiej. Wybitni autorzy z zakresu organizacji i zarządzania w pierwszej połowie XX w.*, Wyd. AE w Krakowie, Kraków 2002.
12. *Nauka o przedsiębiorstwie. Wybrane zagadnienia*, red. I. Lichniak, Wyd. SGH, Warszawa 2009.
13. Nowicki J., *Luminarze polskiej teorii ekonomii XX wieku*, PWE, Warszawa 1991, s. 183-189.
14. *Podstawy nauki o organizacji*, red. S. Marek, M. Białasiewicz, PWE, Warszawa 2008.
15. *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, red. J. Lichtarski, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 2007.
16. Porębski E., *Organizacja małego i średniego przedsiębiorstwa przemysłowego*, Nakładem Instytutu Szerzenia Praktycznej Wiedzy Przemysłowej, Warszawa 1932.
17. *Przedmioty nauczania i katedry*, [w:] *Pamiętnik Trzydziestolecia Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie 1906-1936*, wydany staraniem i nakładem Szkoły, Skład Główny Biblioteka Polska, Warszawa 1938.
18. Rokita J., *W sprawie paradygmatu nauki o przedsiębiorstwie*, [w:] *Problemy rozwoju teorii przedsiębiorstwa*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 414, Wrocław 1988, s. 5-14.
19. Skowroński A., *Istota i przedmiot nauki o przedsiębiorstwie*, Księgarnia Wł. Wilak w Poznaniu, Poznań 1949, s. 191-192.
20. Sobczak T., *Instytucjonalizacja nauk ekonomicznych w Polsce międzywojennej*, Wydawnictwo Key Text, Warszawa 2009.
21. Sobczak T., *O instytucjonalizacji nauk o zarządzaniu – na jakim jesteśmy etapie?* „Organizacja i Kierowanie” 2009, nr 1, s. 57.
22. Sudoł S., *Miejsce nauki o przedsiębiorstwie wśród dyscyplin naukowych i przedmiotów nauczania na studiach ekonomicznych (głos w dyskusji)*, [w:] *Problemy rozwoju teorii przedsiębiorstwa*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 414, Wrocław 1988, s. 107-111.
23. Sudoł S., *Przedsiębiorstwo. Podstawy nauki o przedsiębiorstwie. Zarządzanie przedsiębiorstwem*, PWE, Warszawa 2006.
24. *Wprowadzenie do nauki o przedsiębiorstwie*, red. M. Brzeziński, Difin, Warszawa 2007. -